

[Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.americanforeignrelations.com/E-N/Embargoes-and-Sanctions-Cold-war-sanctions.html>. **9.** Baldwin D. The Power of Positive Sanctions // World Politics. – 1971. – Volume 24. - № 1. – P. 19. **10.** Сенаторы США сняли часть ограничений в отношении Кубы [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://news.ng.ru/2009/03/11/1236758768.html>. **11.** Dunne N. «Sanctions Overload» // Financial Times - 1998 - July 21.- P. 19. **12.** Ataman M. The Impact of Non-State Actors on World Politics // Alternatives. Turkish Journal of International Relations. – 2003. – Fall. – Volume II. - № 1. – P. 46. **13.** Див.: International energy outlook: U.S. Department of Energy. – 2008. – September. **14.** Key world energy statistics. International Energy Agency, 2008. **15.** Солленберг М., Валленштейн П. Крупные вооруженные конфликты // Ежегодник СИПРИ. Вооружения, разоружение и международная безопасность М.: Наука, 1997. – С. 31-45. **16.** Harbom L, Wallensteen P. Appendix 2A Patterns of major armed conflicts, 1997-2006 SIPRI Yearbook 2007. Armaments, disarmament and international security. – pp. 79-80. **17.** Stålenheim P., Perdomo C., Sköns E. Chapter 5. Military expenditure. SIPRI Yearbook 2008. Armaments, disarmament and international security [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://yearbook2008.sipri.org/05>. **18.** Ibid. **19.** Див.: Караганов С. Россия и Запад во время кризиса [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://globalaffairs.ru/redcol/0/11186.html>. **20.** Morgenthau Hans J. To Intervene or Not To Intervene // Foreign Affairs. – 1967. - April. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/vietnam/morgenthau.htm>. **21.** Див.: Ковальчук С.М. Військово-політичні союзи як інструмент зовнішньої політики малих та середніх держав Автореф. дис... к. політ. н.: 23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку. – К.: Київський нац. ун-т ім. Т.Шевченка, 2009. – 18 с.

О. Камінська

ЕВОЛЮЦІЯ ПАРТІЙНОЇ СИСТЕМИ НІМЕЧЧИНИ В 90-Х РОКАХ ХХ СТ.– НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

Державотворчі процеси в Україні в період трансформацій у соціально-політичній сфері значною мірою зумовлені політичним різноманіттям партійної структури об'єднують людей на основі ідеологічних, психологічних та інших особливостей спільного у світогляді в цілому, зумовлених зовнішніми факторами повсякденного життя. Тому на першому етапі державотворення, як протиставлення системі конкретної ідеологічної спрямованості в запалі демократизму сформувалася, так би мовити українська багатопартійність. Однак в останній період розвитку політичної системи України все частіше спостерігається зворотній процес пошуку точок зіткнення у колах політиків з метою оформлення більш потужних і впливових політичних сил суспільства, які, перш за все, відображаються у формуванні потужних політичних партій.

Водночас, щоб структуризація партійної структури України проходила більш впорядковано, доцільно вивчити як подібні процеси відбувалися в інших країнах. В цьому аспекті важливо наголосити на прикладі Німеччини, яку досить часто розглядають як модель для наслідування. Це перш за все пов'язано із тим, що широкий спектр діяльності партій, що охоплює формування політичного волевиявлення, залучення до участі в політичному житті, підтримку нової політичної еліти й вплив на політичний розвиток у парламенті й уряді, привів до стабільної й дієздатної демократії у ФРН.

Питання становлення та розвитку партійної системи Німеччини досить широко вивчалось в працях зарубіжних(О.Габріель, Е.Діль Б.Лінднер, Х.Лехман[4,5,6,7])тавітчизнянихдослідників. Серед останніх, в першу чергу, хочеться виділити роботи доктора історичних наук А. Кудряченка[1,2], які вийшли в світ у першій половині 90-х років ХХ ст. Однак в цих дослідженнях А.Кудряченко, як і більшість його колег, основну увагу звертали на вивчення етапів повоевної історії стосунків ФРН та НДР, ставлення різних політичних сил до створення єдиної Німеччини, аналіз міжнародно-політичних наслідків об'єднання та проблем дослідження. Водночас, питанням структурування політичної системи ФРН приділялося значно менше уваги. Виходячи із цього, автор даної статті поставив собі за **мету** проаналізувати розвиток та еволюцію партійної системи Німеччини в 90-х роках ХХ ст. – на початку ХХІ ст. та виявити особливості цього процесу.

Перш за все слід зауважити, що партійний ландшафт у Німеччині відображає традиційні європейські розбіжності й нові соціальні джерела напруженості. Традиційні конфлікти - відношення до церкви (зв'язок із церквою й дистанціювання по відношенню до неї), розходження інтересів роботодавців і найманих робітників - у свій час відіграли певну роль при створенні німецьких партій.

В 1980-х рр. виник новий розкол, у політичному просторі зіткнулися інтереси економіки (бізнесу) і захисників навколишнього середовища. І, нарешті, об'єднання Німеччини змінило структуру партійного спектра, тому що населення вступило в конфлікт інтересів між старими й новими федеральними землями.

Східні німці бачать захисника своїх інтересів в особі Партії демократичного соціалізму (ПДС) -спадкоємиці колишньої правлячої партії НДР (Соціалістичної Єдиної Партії Німеччини - СЕПН), заснованої одразу після об'єднання[11]. У німецькому партійному спектрі вона позиціонується як лівоекстремістська[13]. Під тиском виборців вона всіляко підкреслює дистанцію між собою й СЕПН. ПДС останнім часом завойовує усе більше прихильників. Так, на виборах 1990 р. в колишній Східній Німеччині ПДС підтримали 11,1% виборців, які прийняли участь в голосуванні, в той час як у західних землях – всього 0,3%, а в цілому по країні – 2,4%[3,8]. Завдяки поправці в положенні про проведення виборів, які стосуються правила 5-відсоткового бар'єру (для виборів 1990 р. встановленого окремо по територіям колишніх НДР та ФРН, ПДС одержала місця в бундестазі. В 1994 р. ПДС зібрала по країні 4,4% голосів, в 1998 – 5,1%, 2002 р. – 4%, 2005

р. – 8,7% [3,8]. Одержавши більшість голосів у чотирьох виборчих округах і подолавши в 1998 та 2005 рр. 5-відсотковий бар'єр, ПДС продовжує завойовувати місця в бундестазі. При цьому спостерігається тенденція до збільшення кількості голосів, які партія одержує в західній частині країни. Так, якщо в 1998 р. ПДС одержала 35 мандатів[3], то в 2005 р. ця кількість уже виросла до 54 депутатських місць в бундестазі[8]. Вибори в берлінський сенат, під час яких ПДС вступила в урядову коаліцію із Соціал-демократичною партією Німеччини, чітко підкреслили усе більш зростаюче значення ПДС.

У лівій частині партійного спектру позиціює себе й партійний альянс „Союз 90/Зелені”, який також був створений після об'єднання країни [9]. Партія зелених була заснована ще в 1980-х роках., коли населення все більше почала турбувати ситуація із забрудненням навколишнього середовища. В 1998 р. „Союз 90/Зелені” утворили разом із соціал-демократами правлячу коаліцію й очолили уряд.

Партія „Зелених” виникла на федеральному рівні в 1979 р. шляхом об'єднання декількох регіональних угруповань екологів. Включивши у свою програму пацифістські гасла, а також вимоги монополізації капіталістичних концернів, „Зелені” у 1983 р. вперше одержали місця в бундестазі, зібравши на загальнонаціональних виборах 5,6% голосів [3]. У 1987 р. вони одержали 8,3% голосів [3]. В 1990 р. „зелені” одержали у західних землях всього 4,8% голосів, а на Сході – 6% (загалом по країні – 5,1%) [8]. Тобто їм вдалося зберегти представництво в бундестазі тільки за рахунок успіху в нових землях (завдяки тимчасовій відміні правила про 5-відсотковий бар'єр). З метою збереження свого впливу в партійній системі об'єднаної Німеччини західні і східні „зелені” об'єдналися під назвою „Союз 90-Зелені”. Позитивний результат таких дій не заставив себе довго чекати: в 1994 р. вони одержали 7,3 голосів (49 місць), 1998 р. – 6,7% голосів (47 місць), 2002 р. – 8,6% голосів (55 місць) і в 2005 р. – 8,1% голосів (51 місце) [8].

Таким чином, на сучасному етапі „зелені” займають досить стабільну позицію в партійній системі Німеччини і в залежності від ситуації можуть навіть реально впливати на процес формування уряду в країні.

Представником соціал-демократичного табору є Соціал-демократична партія Німеччини (СДПН). Заснована в 1875 р. в результаті об'єднання руху прихильників Карла Маркса і Фердинанда Лассаля, СДПН перетворилася в найбільшу партію Німеччини періоду Веймарської республіки і потім була розгромлена нацистами. Після смерті свого лідера Курта Шумахера (1952 р.) СДПН поступово відійшла від свого марксистського минулого. В 1959 р. партія прийняла в якості своєї ідеологічної платформи Бад-Годесберзьку програму – концепцію змішаної капіталістичної (в широкому розумінні слова – прим. автора) економіки, разом з тим вона продовжувала виступати за перерозподіл прибутків на користь більш бідних прошарків населення та активну політику державної підтримки соціальної сфери[12]. Після приєднання Західної Німеччини до НАТО СДПН виступала за зміцнення її

ролі в альянсі, одночасно закликаючи до дієвого контролю над озброєннями. Головними осередками СДПН є промислові міста та північні порти країни та нові землі. В 1980-і роки вплив партії суттєво ослабнув, як внаслідок зрушень в економіці, в структурі якої зменшилася частка переробної промисловості, так і внаслідок колапсу так званого „реального соціалізму” в Східній Німеччині

На виборах 1990 р. партія одержала лише 33,5% голосів, в 1994 р. – 36,4%, в 1998 р. – 40,9%, 2002 р. – 38,5%, 2005 р. – 34,2% [8]. Тим не менше в 1990 р. партія змогла завоювати більшість місць в деяких ландтагах „старих” земель, оскільки підтвердилось чимало її прогнозів – християнські демократи підвищили податки, впав курс німецької марки та ін.. Розчарувавшись у програмі перевлаштування країни, запропонованої ХДС, багато східнонімецьких виборців віддали голоси СДПН і допомогли їй стати правлячою партією (в коаліції із „Зеленими”) на чолі з канцлером Герхардом Шредером. На виборах 1998 р. партія одержала 298 місць із 669 в бундестазі, а в 2002 р. 251 місце із 603 [3], що дозволило СДПН ще двічі формувати уряд. Разом з тим, останні передвиборні кампанії чітко показали, що вирішальні голоси потрібно завойовувати серед представників середини політичного спектра. Відкритість для виборців консервативного табору, певною мірою змінила характер партії.

Християнсько-демократичний союз активно діє у всіх федеральних землях, крім Баварії, і традиційно представляє інтереси виборців обох християнських віросповідань (протестантів і католиків), а також класу власників (роботодавців). Через історичну самостійність Баварії тут місце ХДС займає Християнсько-соціальний союз (ХСС) – регіональна партія, що представляє не тільки інтереси роботодавців, але й широких верств населення Баварії. На рівні федерації ХСС вступив у коаліцію із ХДС. Одностайна політика ХДС/ХСС на федеральному рівні чітко помітна на прикладі висування єдиного кандидата на посаду канцлера. Обидві партії виражають інтереси представників бізнесу, аграрного сектору та „білих коміrcів” (управлінців, технічних робітників та інших категорій службовців, в основному „верхньої” та „середньої” ланки) і користуються особливою підтримкою на півдні країни. Блок ХДС/ХСС виступає за забезпечення гарантій прав приватної власності та подальший розвиток соціально орієнтованої ринкової економіки в Німеччині, а також за поглиблення інтеграції країни в європейські економічні та військові структури [10]. ХДС був правлячою партією в 1949-1969 рр., коли її очолювали такі відомі особистості як Конрад Аденауер та Людвіг Ерхард і повернулася до влади в 1982 р. під керівництвом Гельмута Коля та в 2005 р., однак ім’я федерального канцлера Німеччини впродовж майже місяця було невідоме, оскільки досягнута перемога не є переконливою і одразу після виборів ХДС не вдалося сформувати необхідну більшість з іншими партіями та очолити уряд.

Вільна демократична партія (ВДП) традиційно орієнтується на захист інтересів ліберальної економіки. В її програмі робиться наголос на

необхідності збереження індивідуальних прав і свобод, партія знаходить підтримку в середньому класу, зокрема, у представників дрібного бізнесу. Серед західнонімецьких партій саме вільні демократи найбільш активно виступали за проведення реформи системи освіти. При розгляді суспільно важливих питань вона нерідко дотримується лівих поглядів. Ця двоїста позиція, між лівим і правим флангами, дозволяла грати ВДП визначальну роль у формуванні уряду. Вони входили у правлячу коаліцію з ХДС/ХСС в 1949–1956, 1961–1966, 1982–1998 і з соціал-демократами в 1969–1982. Лідером ВДП впродовж тривалого часу був Ханс Дітріх Геншер, активний прихильник європейської інтеграції та об'єднання Німеччини, який забезпечив вільним демократам значну підтримку у східних землях в 1990 р. Саме тому Вільна демократична партія дуже довгий час мала серйозний авторитет, незважаючи на низьке число своїх прихильників. Зміни в уряді, аж до виборів в 1998 р., виникали через зміну пріоритетів ВДП. Однак при переході німецької партійної структури від двоблокової до багатопартійної системи, Вільна демократична партія втратила свій впливовий статус у німецькій політиці [8].

В останнє десятиліття ХХ в. у ФРН помітно активізувався рух неонацистів, ультралівих й інших націоналістичних партій. На сьогодні у ФРН існує близько 50 тисяч націоналістів, об'єднаних у різні дрібні партії (Німецький народний союз, республіканці й націонал-патріоти), організації й групи. У цих партій та груп невелике число прихильників, але час від часу вони одержують голоси виборців, які голосують за них на знак протесту. Лідером серед націоналістичних партій й організацій як і раніше залишається Націонал-демократична партія (НДП), що нараховує більше 6 тисяч чоловік. Незважаючи на вимоги заборонити діяльність націоналістичних партій й організацій, державні органи ФРН не знаходять для цього достатніх підстав, тому що вважають недоведеним сам факт зазіхання цих сил на демократичні основи держави й не вважають за потрібне піддавати сумніву давно сформовані уявлення про права людини. Разом з тим, слід зауважити, що екстремістські партії не зуміли поширити свій вплив, оскільки не знайшлося бажаних заснувати коаліцію з екстремістами, а власних голосів занадто мало.

Дослідження електорального процесу в багатопартійних системах показало, що не всі партії впливають на хід виборів і не всі з них є значимими для виборців. У свою чергу розподіл місць в парламенті модифікував розподіл влади і вплив вже парламентських партій на діяльність представницьких органів. Фактично вплив на державну політику і законотворчий процес обмежується „ефективною кількістю” партій, яка значно менша, ніж загальна кількість партій, що беруть участь у виборах.

А. Лейпгарт, Р. Таагепера та інші дослідники підраховують цю „ефективну кількість” на основі виборчого процесу і розподілу місць в парламенті. Вони запропонували такі показники, як ефективна кількість електоральних партій (effective number of party votes – ENPV) та ефективна кількість парламентських партій (effective number of party seats – ENPS),

які характеризували кількість партій, що мають найбільший вплив на політичний процес. Ці змінні вимірюються наступними індексами:

1. Ефективна кількість електоральних партій (ENPV):

$$ENPV=1/\sum_{i=1}^n v_i^2,$$

де v_i – частка голосів, отриманих i -ою партією на виборах.

2. Ефективна кількість парламентських партій (ENPS):

$$ENPS=1/\sum_{i=1}^n s_i^2,$$

де s_i – частка місць в парламенті, отриманих i -ою партією.

Нижче ми наводимо зведені дані щодо визначення ефективної кількості електоральних та парламентських партій в Німеччині в 90-х роках ХХ – на початку ХХІ ст.

Роки	ENPV	ENPS
1990	3,13	2,6
1994	3,16	2,9
1998	3,32	2,9
2002	3,22	2,8
2005	3,78	3,4

Які висновки можна зробити на основі наведених вище цифр і який тип партійної системи є найкращим? Політологи й політики вже давно шукають відповідь на це питання. Чим більше партій беруть участь в боротьбі за владу і ділять між собою вплив на діяльність органів влади, тим менш стабільна політична система. З цієї точки зору багато політологів підтримують двопартійну систему, звертаючи увагу на її стабільність та ефективність. Однак така система в чистому вигляді існує лише в декількох країнах. Справа в тому, що партійна система відображає об'єктивні політичні реалії кожної країни. Виходячи з цього, відображення інтересів захисників навколишнього середовища й нових федеральних земель привело до зміни в Німеччині існуючої двоблокової або як її ще називають „двох половинчастої” партійної системи між ХДС/ХСС і СДПН., коли тільки ВДП відіграла вирішальну роль при вирішенні питання стосовно того, хто буде формувати уряд.

Отже, за даними, відображеними в останній таблиці, ми можемо констатувати, що двоблокова система в Німеччині перетворилася в багатопартійну, основу якої складають дві партії – ХДС/ХСС і СДПН, а інші три, менш впливові, політичні партії - ВДП, Зелені/Союз 90 і ПДС – виступають в ролі третьої сили, яка допомагає основним політичним структурам формувати уряд та реалізовувати свої політичні цілі. Крім того, спостерігається все зростаюча апатія стосовно політики й невдоволення діяльністю партій у Німеччині, яка пов'язується із зростаючою подібністю партійних програм двох великих партій: ХДС і СДПН. Усе частіше виникає відчуття, що не існує ніякої різниці, за кого голосувати, тому що програми однакові й не грає великої ролі, яка із двох партій прийде до влади. Тому обидві центристські партії повинні більш чітко позначити свій профіль і

дистанціюватися одна від одної, заради збереження своєї самобутності.

1. Грабарчук Г.О., Кудряченко А.І. Взаємовідносини ФРН-НДР: від визнання до єднання. – К., 1994. – 146 с. 2. Кудряченко А. Германський вопрос 1945-1990 гг. – К., 1991. – 189 с. 3. Романюк А. Порівняльний аналіз політичних систем країн Західної Європи. Інституційний вимір. – Львів, 2004. – 390 с. 4. Diehl E., Faulenbach J., Jesse E. u.a. Parteidemokratie. - Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung, 1996. – 281 s. 5. Gabriel O.W., Niedermayer O., Stoss R. Parteidemokratie in Deutschland. - Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung, 1997. - 254 s. 6. Lehmann H. G. Deutschland-Chronik 1945 bis 1995. - Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung, 1996. - 372 s. 7. Lindner B. Die demokratische Revolution in der DDR 1989/90. - Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung, 1998. - 296 s. 8. <http://www16.dw-world.de/wahlgrafik/index.php?lang=ru>. 9. <http://www.gruene.de/index.htm>. 10. <http://www.cdu.de/>. 11. <http://sozialisten.de/sozialisten/aktuell/index.htm>. 12. <http://www.spd.de/servlet/PB/menu/-1/index.html>. 13. <http://www.krugosvet.ru/articles/59/1005995/1005995a9.htm#1005995-L-128>

Т. Богданова

„БОЛІВАРІАНСЬКА АЛЬТЕРНАТИВА ДЛЯ АМЕРИКИ” ТА ЇЇ МІСЦЕ У ПРОЦЕСАХ АМЕРИКАНСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Тема глобалізації та регіональної економічної інтеграції протягом останніх десятиріч залишається однією з найбільш актуальних. Система міжнародних відносин, основним суб’єктом якої була національна суверенна держава, змінюється. Інтеграційні процеси, що активно розгортаються останнім часом на всіх континентах, являють собою якісно нову форму міждержавної взаємодії. У контексті сучасних інтеграційних процесів у Західній півкулі варто акцентувати увагу на т.зв. „факторі Чавеса”.

Венесуельський президент виступає в ролі своєрідного „збудника спокою”. Він позиціонує себе як спадкоємець Симона Болівара й супротивник усіх ініціатив Вашингтона. Зокрема, ініційованого Б. Клінтоном у 1994 році процесу утворення Панамериканської зони вільної торгівлі – ФТАА (Free Trade Area of the Americas – ФТАА) до 2005 року. На початку 2000-х рр. президент Венесуели розгорнув бурхливу зовнішньополітичну активність, спрямовану на досягнення економічної інтеграції країн Латинської Америки без участі США. Одним із кроків щодо реалізації даної ідеї стало укладення стратегічного альянсу між Кубою та Венесуелою у грудні 2004 р., що отримав назву „Боліваріанська альтернатива для Америки”. За умов „лівого повороту” у латиноамериканському регіоні дослідження сучасного стану та перспектив АЛБА набуває значної актуальності.

Метою роботи є висвітлення процесу утворення АЛБА, територіального розширення, поглиблення інтеграції всередині блоку протягом 2005-2008 рр. та визначення перспективи розвитку даного інтеграційного об’єднання